
ПРОГЛАС

Издание на Филологическия факултет
при Великотърновския университет “Св. св. Кирил и Методий”

кн. 1, 2008 (год. XVII), ISSN 0861-7902

РЕЦЕНЗИИ

ВНУШИТЕЛЕН СБОРНИК ЗА ЕМИЛИЯН СТАНЕВ

Емилиян Станев и безкрайните ловни полета на литературата. Юбилеен сборник по повод 100 години от рождението на писателя. Изследвания. Архив. Спомени. Библиотека “Позиции”. Съставители акад. Иван Радев и доц. д-р Сава Василев. Отг. редактор доц. д-р Сава Василев. Редактори д-р Илиана Павлова и доц. д-р Петър Стефанов. Университетско издателство “Св. св. Кирил и Методий”. В. Търново, 2008. 504 стр.

“Емилиян Станев и безкрайните ловни полета на литературата” увенчава честванията на 100-годишнината на писателя през 2007 г. и проведената тогава Национална научна конференция във Велико Търново “Емилиян Станев в българската литература, изкуство и култура”. Материалите в сборника са групирани в три основни дяла: I. Статии и студии, II. Архив, III. Спомени.

Първият е най-обемен – съдържа литературоведски и езиковедски изследвания, както и текстове за Емилиян-Станевото творчество в другите изкуства, от 37 автори, подредени прецизно от съставителите според тяхната проблематика, а в съдържанието удачно са обособени в няколко групи за по-голямо удобство на читателя.

В началото са три текста, които в по-общ план обглеждат наследството на писателя. Атанас Бучков интерпретира в теоретичен аспект отношението Емилиян Станев – естетичността на литературата, като поставя акценти върху възлови творби на белетриста. В полемичен ракурс Михаил Неделчев разглежда мита “за това, че по-ранните и по-къси работи на Емилиян Станев са (може би?) по-значителни и свър-

шени от романите му”. Иван Радев изследва историчността на авторовото мислене.

Втората група текстове имат за обект романите на писателя. Светлозар Игов дискутира задълбочено “трите случая”: “Тютюн”, “Железният светилник” и “Иван Кондарев” в пряка връзка с технологиите на властта. Статиите на Антоанета Алипиева, Радка Пенчева и Мая Горчева обговарят различни проблеми в “Иван Кондарев”: националната идея, отношението история и фикция, “романът” на Кольо Рачиков. Върху възрожденската подложка ученици – благодетели Владимир Янев строи своите наблюдения над “Иван Кондарев” и “Антихрист”. Специално на “Антихрист” са посветени текстовете на Запрян Козлуджов /прозренията и съновиденията на героя/, Людмила Стоянова /образът на старопрестолния град/, Венелин Грудков /следите на старобългарската култура в романа/, Мария Димитрова /езическите и християнските изменения на сакралното/.

Следващата група е с най-скромен приносен потенциал. Морис Фадел, макар и конспективно, успява да формулира феноменологията на животинското в “Чернишка”, докато поместеното от Владислав Плохотнюк и Митко Маринов не е на нивото на останалите интерпретации. Можеше и без объркания и некоректно-заядлив “текст” на последния.

Лингвистичният анализ на Емилиян-Станеви произведения е осъществен прецизно, професионално, с разбиране. Върху “Антихрист” се съсредоточават Красимира Чакърова /наративните преходи/ и Ния Радева /старинната лексика/, Пенка Радева тълкува фразеологизмите в “Иван Кондарев”, а Христина Станева изследва езиковата динамика в художествения текст на белетриста.

Важно ядро в сборника образуват статии и студии, обединени около отношенията и взаимопроникването на екзистенциалното, философичното, трансцендентното, християнското в творчеството на Емилиян Станев. Тази проблематика изисква “друго” писане и повечето автори са изпълнили с чест задачата си. Словото на Виолета Русева в “Местата на града” – отвъд емпирията и учеността – вниква и успява да изживее и постигне същината на Емилиян Станев. Илиана Павлова в “Елисавета, или още Елеонора” с изтънчена литературоведска точност и чистота на изказа “портретува” героините от “Крадецът на праскови” и “Търновската царица”, като всъщност влиза в най-важните особености на двете повести. Петър Хаджинаков поставя философско-екзистенциалните прозрения на Емилиян Станев в контекста на библейско-

християнската образност, а Цветана Георгиева вижда в “Лазар и Исус” диалог между холизъм и прагматизъм. На тази творба е посветена и впечатляващата, но трудна за четене, студия на Сава Василев “Евангелие от Лазар”. Тя, очевидно – част от по-голям замисъл, събира в себе си богословското търсене, литературоведската свръхпрецизност, писателското съмнение, надеждите на бунта, но и на смирението, и тъкмо затова е ценна. Важно място заема текстът на Николай Димитров “Огледалото на /себе/познанието в късното творчество на Емилиян Станев” – написан е с литературоведски инструментариум, но и като самооткровение, с внимателното постигане на писателя и на себе си в него. Естествен завършек на този дял е статията на Татяна Ичевска за българските “царици” – от Захария Стоянов и Иван Вазов до Емилиян Станев.

Нова група от интерпретаторски вглеждания е обединена от междутекстовостта, диалога, нарочната или задочна среща на Емилиян Станев с подозирани и неподозирани от него опоненти или съмишленици. Антония Велкова-Гайдаржиева пише за това как “Ляво поколение” на Иван Мешков и неговите фронтови записки стават дневник на Иван Кондарев – един изключително интересен литературоведски разказ на тема: “Как войната преобръща мъжете и как жената преживява /и съди/ тази промяна”. И то – от женска гледна точка! Темата на Илияна Димитрова е подобна и различна – съпоставката между дневниците на Иван Кондарев и Михаил Девеаков от “Хайка за вълци” на Ивайло Петров: точен, прецизен коментар на разбираещ литературовед. Следва Иван Станков, ядосан на Емилиян Станев, тъй като именитият писател отказва да приеме хулиганското /по реставрация/ поведение на младия Васил Попов и затова, че го ругае продължително с трафарети и идеологеми. В случая Емилиян Станев следва точно официалната линия на социализма, но знаем, че той владее и неговия двойствен език. Сериозен и задълбочен е прочитът на Петър Стефанов в съпоставката между “Чернишка” и “Белият зъб” на Джек Лондон, симпатична и убедителна е неговата наклонност да адмираира българския писател. Наталия Няголова, Марина Владева и Дора Колева завършват това ядро от текстове: градината, мостът и пътят, Атанас Далчев... Емилиян Станев е отворен за нови диалози.

Последната група текстове разказва как Емилиян Станев преминава в другите изкуства: киното, театъра, живописът. Станимир Трифонов говори за филма “Иван Кондарев”, Милен Миланов и Иван Добчев – за първата в България театрална постановка по “Антихрист” на

пловдивска сцена. Написаното от актьора и от големия режисьор е съкровено, развълнувано, автентично. Забравили са някои подробности, но помнят главното – силата на Емилиян-Станевото слово ги е подтикнала към откровението. В този раздел Радослав Радев стои самотен, завършващ първата и основна част на сборника: “Творчеството на Емилиян Станев и изобразителното изкуство”. Темата е изключително интересна и авторът я интерпретира достойно.

Във втория дял на сборника са публикувани архивни материали. Най-напред са писма до и от Емилиян Станев, като някои представят писателя в интересна светлина. Тяхното оповестяване дължим на Иван Радев, Николай Димитров и на къща-музей “Емилиян Станев” – Велико Търново. Следва некомментирано “Родословие на цар Иван Александър” от Иван Дуйчев, което очевидно е било нужно на Емилиян Станев в работата над “историческите” му произведения. Изключително полезни и увлекателно написани са текстовете на Стоян Медникаров и Христо Медникаров за родословието на писателя – началото, предраждането. Еленският край справедливо държи на това, а го дължи най-вече на тези двама големи мъже, отчели се достойно пред българската литература. Есето на Радослав Радев “Пушката – третото око на Емилиян Станев” едновременно игрово, фактологично и архиварски разгръща сюжета за ловеца писател от нетрадиционна и затова много интересна гледна точка. Тук са публикувани за първи път бележки от различни години на Надежда Станева, разчетени и коментирани от Илияна Димитрова. А Иван Радев представя и коментира делови документи, свързани с Емилиян Станев, фрагменти от негов бележник и автентичните записки на Надежда Станева, фиксиращи последните дни на писателя в болницата. В този си вид архивният раздел е полезен, допълва определени моменти от битието на белетриста.

В третия дял са спомените на писателите Стоян Бойчев, Атанас Мандаджиев, Стефан Поптонев, Антон Кафезчиев, Таньо Клисуров, Анастас Стоянов за Емилиян Станев, както и на еленчаните Емил Янков, Христо Костов, Стефан Кръстев предимно за прототипа на неговия герой капитан Морено. Приносът на тези страници в открояването на писателската личност е доста скромнен.

Особено внимание заслужава текстът на Иван Радев “Недогледани страници от житейския му път”, защото тук за първи път се изнасят факти от живота на Емилиян Станев във Враца и от периода на неговия брак с Екатерина Могиланска (1934–1943), както и за вуйчо му Иван

Симеонов. Знайно е, че самият писател не огласява подробности от това време (а тъкмо тогава той става писател), от лаконизма му личи, че не желае да се коментира неговият семеен живот до 1943 г. И това поставя пред биографите сега трудна задача – да търсят факти и документи, но в същото време и да съблюдават етиката и волята на автора. Възлово в това отношение е цитираното писмо на Божидар Василев Могилански, племенник на първата съпруга на Емилиян Станев. То е интелигентно и коректно, съдържано са представени негови и на братовчедка му Мария Митева впечатления и спомени. Но там има и редове, които казват, че след развода “Емилиян Станев е продължил да я ухажва и да търси контакти, но леля ми не е била съгласна. След години я е срещнал на улицата и ѝ е признал, че *тя е прототип на главните герои от романите му “Крадецът на праскови” и “Търновската царица”* (Подч. мое – Д. М.). Това е било нещо като благодарност за съвместния им живот и за нейните качества като жена и човек.” Можем да го приемем като куртоазна благодарност, но без да придаваме литературна стойност на съобщеното, защото има опасност да инициира нещо като онази “борба” между “прототипите” на Яворовото “Две хубави очи”. Казано по друг начин, бъдещите изследвачи не трябва да използват еднозначно тези думи, още повече че те са пре-предадени, и то с късна дата.

Иван Радев публикува и “Моментни бележки” от архива на Надежда Станева и страници от своя личен дневник, в които става дума за Емилиян Станев. С това завършва сборникът.

“Емилиян Станев и безкрайните ловни полета на литературата” прави впечатление с внушителния си обем, с доброто полиграфско оформление, с поместените фотографии, повечето от които се печатат за първи път. Издателството е могло обаче да положи повече грижи за чистотата на текстовете от технически грешки, които на места затормозяват четенето.

Оценен в цялост, сборникът представя задълбочено и в пълнота съвременното тълкуване на Емилиян Станев, като обединява усилията на изследвачи и хора на изкуството от различни поколения. Специално трябва да бъдат отбелязани постиженията на най-младите, излезли токущо от университетските аудитории: Илиана Димитрова, Наталия Няголова, Марина Владова и Мария Димитрова, която още е студентка. Композиран професионално, сборникът създава сюжети и отваря врати за нови подстъпи към творчеството на големия писател.

“Емилиян Станев и безкрайните ловни полета на литературата” излиза в Библиотека “Позиции” на Националния институт “Нова българска литература” – Велико Търново при участието на Великотърновския университет “Св. св. Кирил и Методий” и най-вече на катедра “Българска литература”. Дейността на института създават литературоведи от университетите във Велико Търново, София, Пловдив, Шумен и Благоевград, благодарение на които са осъществени редица научни конференции и са издадени множество сборници и авторски книги, интерпретиращи проблеми и писатели от най-новата ни литература. Сред тях са “Следите на Свещената книга в българската литература” (2001), “Писателят “това красиво човечество”. Васил Попов” (2001), “История. Истории. Наративи. Българската историческа проза от втората половина на XX век” (2002), “Змей със змейовете и човек с човеците. Йордан Вълчев” (2005), “Димо Кьорчев. Между литературата и политиката” (2005), “Поетите. Времената. Традициите. Петър Алипиев” (2007). Само изброяването на заглавията подсказва, че е извършена огромна изследователска, събираческа, а и организаторска работа, в основата на която са преподаватели от катедра “Българска литература” на Великотърновския университет “Св. св. Кирил и Методий”.

Димитър Михайлов